

עד משתתף

 שלחו להדפסה

פרק כ"ב

איך אנחנו נראים מהצד? לפני הפרידה יצא אורי יסעור לפגוש נזיר שחי כאן יותר מ-50 שנה ויש לו הרבה מה לומר עלינו. "מחפש תשובה" - הפרק האחרון
אורי יסעור

יש לי, אני חייב להודות, איזה פחד ילדות קמאי מהעולם הנוצרי. בעיקר, אם אהיה ספציפי, מכנסיות מימי הביניים. צמרמרות משונה טיפסה במעלה גבי בכל אחת מהפעמים הספורות בהן ביקרתי בקתדרלה – מבנה שנועד למטרה אחת בלבד: לגרום לך לחוש את אפסיותך אל מול הבריאה. תמיד אני מצפה לשורה של נזירים מבודדים שיגידו כל רגע מארבע כיוונים שונים, יתפסו תוך כדי הימהומים הרמוניים בלטינית את היהודי היחיד במקום (כלומר אני) ויגרו אותו למרתף, שם נמצאים מכשירי העינויים.

הנזיר הקתולי יוחנן אליחי לא לובש ברדס. הוא קידם את פני בדירתו הצנועה בירושלים, אותה הוא חולק עם נזיר נוסף, לבוש בחולצה ומכנסיים. על הקירות אין איקונות של קדושים. העברית בפיו אינה רק רוטטה ומדוייקת, אלא גם ישראלית מודרנית. כל העובדות הללו לא היו אמורות להפתיע אותי – שמעתי על אליחי רבות לפני שנפגשנו, ואף שוחחתי עימו בטלפון. אבל בכל זאת, לוקח קצת זמן להתגבר על דעות קדומות.

אורי יסעור צילום: דפנה מקל

 לחצו כאן להגדיל הטקסט

כך נראה נזיר. יוחנן אליחי (ז'אן לרואה). צילום: גיל יוחנן

זהו הפרק האחרון של 'מחפש תשובה'. ברור לי שלא כיסיתי אף לא רביעית של לוג מהנושא היומרי בו בחרתי לעסוק: הזהות היהודית. ברשימת הנושאים לכתבות עתידיות שערכתי לפני כמה חודשים יש יותר רעיונות שטרם יצאו אל הפועל, מכאלה שכבר ראו את מסך המחשב שלכם. אבל גם אם לא מיציתי את הנושא, אני מרגיש שמיציתי את מה שיש לי להגיד עליו, לפחות בשלב זה. על כן בחרתי להיפרד, רגע לפני שאני מתחיל לשעמם גם את עצמי.

התאהב בישראל

לפני יותר מיוגל התאהב ז'אן לרואה בישראל ובעם היהודי. בהתחלה מרוחק, כפרח-כמורה בפרזי אחרי מלחמת העולם השנייה, שאך זה שמע על זוועות הנאצים. אחר כך מטווה ביטחון, כשבמסגרת השירות הלאומי שלו, הוצב בלבנון כמורה לצרפתית. אחרי קום המדינה ביקר כאן כמה פעמים ואף התנדב בקיבוץ. ב-1956, כחבר במסדר 'האחים הקטנים', עשה עליה. ב-1960 ביקש וקיבל אזרחות, ושינה את שמו ליוחנן אליחי.

"בהתחלה פשוט התרגשתי מהסיפור שלכם", הוא מסביר. "אמרתי לעצמי 'סוף-סוף הם חוזרים הביתה – אז אני רוצה לעזור'. רק לאורך השנים גיליתי שיש לנו עוד הרבה מה ללמוד מכם" (שימו לב לשימוש של אליחי בגוף ראשון רבים. יש 'אנחנו' הישראלים, ויש 'אנחנו' הכנסיה הקתולית, ולמרבה הפלא הם לא סותרים זה את זה, אלא להיפך – יוצרים יחד זהות מגובשת ושלמה).

המסדר אליו משתייך אליחי הוקם על ידי קתולים שרצו לחיות כמו ישוע מנצרת: בלי לבוש של נזירים ובלי לבווד עצמם מהעולם. מייסד המסדר עבד כצבע, אחיו היה פועל בניין. בשנים הראשונות בארץ גר אליחי ברמת-גן, למד קרמיקה והחל לעסוק במקצועו. בין היתר עסק בהנחת שמות מחנות הריכוז

באוהל 'יזכור' ביד ושם. באותה תקופה ביקש וקיבל אישור להסיר את סיכת הצלב שענד על דש הבגד, מאחר שראה כי יהודים רבים, ניצולי שואה בעיקר, נפגעים מכך.

בית-כנסת? גם הולך (צילום: ישראל ברדוגו)

מדי פעם אליחי מצטרף לתפילת שבת בבית-כנסת יהודי. "באותו יום זו התפילה שלי", הוא אומר. "זה לא שאני עושה הצגה ואז הולך הביתה ומתפלל את התפילות ה'אמיתיות'". גם את התפילות הקתוליות, אגב, הוא אומר בעברית.

מתחילת השיחה היה חשוב לאליחי להדגיש כי הקשר העמוק שלו לעם היהודי הוא חלק מתהליך שעובר על הכנסיה הקתולית בעולם כולו. "השואה הייתה מכה קשה מאד עבור הכנסייה", אומר אליחי. "כל הגישה שכנזרים אנחנו בעצם 'ישראל החדש', עברה מן העולם. התפיסה היום היא שההבטחה והברית הישנה אינן בטלות. שהעם היהודי הוא עדיין העם הנבחר".

אמרו שיהיה פה שמח

עם נבחר. דווקא את הביטוי הזה לא ציפיתי לשמוע מנזיר קתולי. הנה הצלב אותו סוחב כל יהודי על גבו, הצלב תחתיו כורעת החברה הישראלית. מה עוד משפיע על זהותנו כמו התואר הזה? הרי גם חילוניים גמורים האמינו עד לא מזמן שכאן יהיה 'אחרת', גם אם לא כל כך ידעו להגיד אחרת ממה. וכשכבר לא האמינו יותר, הגיע תורה של תחושת ההחמצה – שהיא היא מהווה אולי את אבן היסוד של הזהות הישראלית-יהודית. מ'[אומרים שהיה פה שמח](#)' עד '[יכול היה להיות פה גדול](#)' ועד בכלל, אנחנו נושאים עימנו את צער אי-ההגשמה של כל מה שלכאורה היינו אמורים להיות, ואיכשהו לא.

ומצד שני, יש הטוענים ש'עם נבחר' זה רק ביטוי מכובס של אלוהים, והוא בכלל התכוון ל'עם חריג', כזה שעושה כמיטב יכולתו להיות כמו כולם ועדיין לא מצליח.

ההתאהבות, והאכזבה

גם אליחי, כישראלי אמיתי, שותף לתחושת האכזבה הזו, שבאה, כמו תמיד, אחרי ההתאהבות הגדולה. בין היתר, משום שהתואר 'עם נבחר' הפך גם למחוללה העיקרי של הרוח הגזענית הרעה שנושבת כאן. תמיד נשבה, אבל נדמה שעכשיו חזקה מאי-פעם.

עוד בשנות ה-60, כשמעטים בארץ זיהו את נוכחותו של עם אחר על אותה פיסת אדמה, עבר אליחי להתגורר מספר שנים בתרשיחא, שהייתה עדיין תחת משטר צבאי, ולמד שם את השפה הערבית על בוריה. מהניצחון ב-1967 הוא לא זוכר התלהבות גדולה, אלא בעיקר אנחת רווחה.

ב-1970 החל אליחי לפרסם את מפעל חייו – מילון עברי-ערבי, שנחשב למקיף ביותר בכל הנוגע לערבית פלסטינית מדוברת, [וארבע חוברות ללימוד השפה](#), מהן למדו עד היום עשרות-אלפי ישראלים. גם כותב שורות אלו חייב להן חלק גדול מהערבית הרצוצה שבפיו.

"באותה תקופה עוד חשבתי שזה זמני. דיין הורה להוריד את הדגל מהר הבית, חשבתי שמבינים שאי אפשר לשלוט ככה על עם אחר. אני זוכר שאחד הכמרים אמר אז שהנוצרים הפלסטינים שמחים על הכיבוש הישראלי. אמרתי 'נו, באמת'. אף אחד לא שמח כשכובשים אותנו. לקח כמה שנים עד שהתחלתי לחוש אכזבה. זה קרה עם ההקמה המסיבית של התנחלויות, עם גניבת האדמות, ובעיקר לנוכח מה שקורה בשנים האחרונות".

לאליחי חשוב מאד להבהיר: אין לו ספק לאיזה צד הוא שייך. "כשאני משוחח עם אנשים מהעולם אני תמיד מגן על ישראל, והאהבה שלי לישראל ולעם היהודי לא פחתה, אבל אני חושב שיום אחד אנחנו נשלם על זה. לא כי 'אלוהים יעניש אותנו' או משהו כזה, אלא כי אנחנו לא רוצים להתערער ולפתור את הבעיה".

המשכנו לשוחח על הנושא עוד דקות ארוכות. אליחי היטלטל בין עמדת המתבונן הביקורתי לבין תחושת השייכות העמוקה שלו. אם הייתי מוציא את דבריו מהקשרם, יכולתם לחשוב שהוא סותר את

עצמו פעם אחר פעם, אבל בענייני זהות עסקינן, ומהי זהות אם לא ההקשר בו אנו פועלים, מדברים, מתחבטים. מסתבר שדווקא היכולת לשלב בין ניגודים היא המפתח לשרידותה וצמיחתה של זהות אמיתית ובעלת נפח (ולא שמירה קנאית על עקרונות העבר, או עריכת אילנות יחש גנטיים, כפי שרבים נוטים לעיתים בטעות לחשוב).

ובכל זאת, עם נבחר

"אין לכם איך לשנות את זה, זה מה שאתם", הוא חוזר ואומר. "לא עם מובחר, לא עם מושלם. פשוט נבחר. כמו שהמפקד בחר חייל אחד לטאטא, ואחר לשטוף כלים. הכרתי יהודי אחד שקם כל בוקר ואומר לעצמו: 'אני מהעם הנבחר? בסדר. אז נשתדל'. זו הגישה הנכונה לדעתי – להשתדל. זה לא אומר שהוא יצליח, אבל זה אומר שהוא לפחות ינסה לעשות את התפקיד שלו".

שאלתי את אליחי מה התפקיד של העם היהודי בעולם. ציפיתי לתשובה משיחית, שתסביר את המכניקה של בוא הגאולה. אבל אליחי התעקש שאלוהים נמצא בדברים הקטנים: "התפקיד המרכזי שלכם היה להביא לעולם את האמונה באל אחד, בלתי נראה. אבל התפקיד הזה טרם הסתיים. ישוע לא עשה את כל העבודה, ויש לעולם הנוצרי עוד הרבה ללמוד מהיהדות: המחוייבות שלכם לתפילה לדוגמא; עצם זה שהתפילה היא קולקטיבית – אתם עומדים בפני אלוהים כציבור, כעם, לא רק כיחידים; העובדה שכולכם משתתפים בתפילה באופן אקטיבי, לא רק כצופים.

"אנחנו צריכים ללמוד מכם את המשמעות של הזיכרון, כיצד משלבים אותו עם החיים עצמם – סדר פסח הוא דוגמא מצוינת לזה. כל נוצרי שמשותף פעם אחת בסדר פסח זוכר את זה כחוויה יוצאת מן הכלל; אנחנו צריכים ללמוד מההבנה שלכם את התנ"ך. עוד לא שמעתי דרשה בכנסיה שעושה את הפרשנות של כתבי הקודש חיה כל-כך כמו הפרשנים היהודים".

"כל זה אולי התפקיד של היהדות", התעקשתי, "אבל לא של היהודים. אתה חי בינינו כבר יותר מיובל – מה למדת עלינו אחרי כל כך הרבה שנים?". אליחי שתק מעט. "אתם מיוחדים, אין מה לומר", אמר לבסוף. אחר כך הזיק בעינינו נעכר מעט, והוא הוסיף: "אבל שזו לא תהיה סיבה להתגאות".

שאלה אחרונה לפני פרידה

האם מצאתי תשובה? תלוי למה אתם מתכוונים. אם למובן הקלאסי של הביטוי, אז כמובן שלא. אין לי תשובה שאפשר לנסח אותה במשפט אחד, הנותנת הסבר לכל השאלות בהן התחבטנו בחודשים האחרונים. מאז יצאתי לדרך ועד היום, אני לא מאמין בקיומו של הסבר כזה.

אבל במובן האמיתי יותר, בהחלט מצאתי תשובה, גם אם מעט יותר ארוכה – זו התשובה המורכבת מסך כל הכתבות שהתפרסמו, הטיטוטות שלהן, מהדפים הצפופים המלאים בכתב היד שלי, בלתי-קריאים כתוצאה מניסיונותיי לכתוב את דברי בן-שיחי ובמקביל להסתכל לו בעיניים; מכל הרעיונות שלא הבשילו לכלל כתבה; מכל המיילים והתגובות שקיבלתי מכם.

בהחלט הפכתי למעט חכם יותר, מעט יותר נאמן לאמת, ובד בבד מעט יותר מבלבל. נראה שיש קשר בין השניים – אמת ובלבול. ועל כן, אם מדי פעם סתרת את עצמי, הייתי לא ממוקד או שלא הייתה לדברי שורה תחתונה, אנא סלחו לי – זה היה בכוונה.

פתאום, רגע לפני שריקת הסיום, אני מתרגש.

שנה טובה,
תודה מכל הלב על המסע,
אורי
ory.yassur@gmail.com

חזרה